

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Instrvctio R. P. Bartholomæi Riccii Societatis Iesv
Theologi De Modo Recte Meditandi De Rebus Divinis**

Ricci, Bartolomeo

Mogvntiæ, 1605

Tractatvs III. De modo exerce[n]di intellectum circa verba.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59608](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59608)

TRACTATUS III.

DE MODO EXERCENDI INTELLECTVM
circa verba.

De variis generibus verborum in meditatione expendendis.

CAPVT I.

VERBORVM nomine intelligimus non illa modo quæ ab Evangelista scripta sunt, sed etiam quæ à personis Meditationi interuenientibus proferuntur. Quæ omnia diuidi queunt generatim in declinabilia, & indeclinabilia. Inter declinabilia sufficit nobis Nomen & Verbum, de quibus duobus capitibus sequentibus agemus. De indeclinabilibus autem in quarto.

Nec debet pius Lector contemnere has minutias, cum nec B. Basil, libro primo de Spiritu sancto eas contemnat, sed potius magni

magni faciat: nam non minus nobis seruiret hic instituto nostro, quam ibi ipsius. Sanctus autem ille, postquam dixisset perfectionem nostram confutere in quadam cum Domino Deo, quoad fieri potest, assimilatione, & deinde addidisset, ad eam similitudinem non posse nos pertingere, antequam aliquam DEI notitiam, (quæ ordinariè ex diuina scriptura haurienda) consequamur, mox subiungit, idcirco in scripturis non sententias tantum, sed etiam singulas uoculas, imo syllabas nobis esse rimandas. *Nobis, inquit, prescriptum est, ut similes efficiamur Deo, quatenus humana natura fas est. Porro similitudo non est absque cognitione. Cognitione uero doctrina paratur. Doctrina autem inueniuntur oratio. Orationis partes dictiones & syllaba. Proinde syllabas excutere, non est aberrare à scopo*

SED nec pudor vel motus, ne irrideamur ab aliis, nos ab hoc studio deterrere debet. *Quod si quis ridet, inquit idem, nostram circa syllabas, ut Psalmi uerbis utar, nugacitatem, ipse quidem insuperum sui risus fructum metat: nos uero haud unquam cedentes, hominum contumeliis, nec illorum contumeliose delectis & stigandi studium deseremus. Tantum*

L *enim*

enim abest, & me harum minutiarum pudeat, & si dignitatis vel minimam partem assequar, mihi gratulaturus sim, & veluti res maximas affecuto.

De exercitio intellectus circa
Nomina.

CAPVT II.

OMISSIS superfluis Nominum diuisionibus, & declaratione nominum priorum, de quibus supra actum est, tantum breuiter agam de reliquis, initio facto ab Appellatiuis, quæ significant officium, vel aliam proprietatem congruentem personæ. Inter ea est, nomen AMICI, quo Christus appellauit in horto IUDAM proditorem suum, dicens. AMICE ad quid Venisti? Vnde colligitur Christum tanto mortis arsisse desiderio, vt benefactoris loco haberet eum, qui eam procuraret. Et quoniã beneficia recipi solent ab amicis. bonus Iesus Iudam, vt potè suæ mortis procuratorem, amici loco habebat. S. Bernardus scribens in Cantica obseruauit sponsã saepe sponsum suum appellare nomine DILECTI, ac inde colligit, illud eã fecisse sui erga eum amoris, quem pectori inclusum habebat, declarandi causa. Dilectio enim est actus Voluntatis.

D &

DE ADIECTIVO, quoque ita dicto quod aliis nominibus adiciatur, poteris examinare, an congruenter attribuatur personæ, ut facit S. BERNARDVS in sermonem supra MISSVS EST, in verba angeli ad B. Virginem dicta, GRATA PLENA. ubi indagat, quæ fuerit illa gratiæ plenitudo. Similiter S. HIERONYMVS in verba B. Petri ad Christum dicta. *Tu es Christus filius DEI VIVI.* Deum vivuum, inquit, appellat, ad distinctionem eorum deorum, qui mortui sunt. Idem intellige de Participiis, ut de illo, quod S. Elisabeth dixit ad B. Virginem: *BENEDICTA TU inter mulieres.*

Pronomina EGO, TV, eorumque affinitia Demonstratiua, magnam solent habere vim & emphasin, tū ad res amplificandas, tum ad extenuandas. Ad extenuandum Iudæi dixere ad cæcum illuminatum, ut refert B. Ioannes *Tu doces nos?* ut liquet ex verbis antegressis. *In peccatis natus es totus.* Ad amplificandum autem dixit Christus Apostolis apud Ioannem, post pedes lotos: *Ego laui pedes vestros,* ut patet ex mox adiunctis verbis, *Dominus & magister.* Rursum Pronomina dicta *Possessiva*, præter significatum domini crebro expriment & amoris affectum, ut videre licet in histor. *Gen. 37.*

patriarchę Ioseph, vbi sæpe repetuntur pronomina illa. *Videntes autem fratres eius, quod à Patre plus cunctis fratribus amaretur: quando tunicam illius miserunt ad Patrem alludēdo ad hunc amorem dixerunt, & dicit: tunica filij tui est. Et ipse respondit: Tunica filij mei.* Et mox subiecit Moyfes: *Fleuit filium suum.*

CIRCA Nomina, quibus res diuersę inter se comparantur, inquire tu primum naturam rei, ratione cuius comparantur, sitne v. temporalis an spiritualis? Secundo quantitatem excessus. Tertio causam eiusdem Exempli in sit illud Ecclesiastici ca. 7. *Molius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij.* Primum ergo deberes inuestigare, quid in vtraque domo agatur, & tunc facile cognosces, cur consultius sit ad illam, potius quam ad hanc concedere. Deprehendes autem in conuiuiis temperantia limites in comedendo & bibendo excedi, & ideo monuisse Dominum apud Lucana: *caute, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate.* Deinde, delinquit loquendo *in multiloquio enim, ait Sapiens, non deerit peccatum.* Tertio, ridendo & nugando. Christus autem, teste S. Luca, dixit. *Va vobis, qui ridetis, & habetis consolationes vestras.*

Luc. 21.

Prov. 10.

Luc. 6.

Vestras. Ex altera parte in domo luctus, vel mortui, omnes plorant, compatiendo afflictis, secundum illud Pauli consilium: *Flete cum flentibus.* Quod ad secundum caput at-
 Rom. 12.
 tinet, in conuiujs sunt delitiæ & voluptates magnæ, sed ad breue tempus, & quæ hominem ad æternas inferni pœnas detrudunt, vt accidit infortunato Epuloni Euangelico. Contra in domo luctus, etiam si commiseratio cum lugentibus sit breuis, tamen æternæ vitæ meretur gaudia, vt indicat Apostolus in 2. epist. ad Corinthios: *Momentaneum hoc est leue, &c. æternam gloria pondus operatur in nobis.* Quod ad tertium, causatur potius eundem sit ad ædes lugentium, quam conuiuantiū est, quia oblectatio virtutis caritatis quæ est in conuersatione lugentium, longe præstat delectatione conuiuiorum, siue nobilitatem, siue utilitatem spectes. Ita docet B. Augustinus sermone 31. de verbis Domini, tractans illa verba Domini: *MARIA optimam partem elegit,* prolixèq;
 Luc. 14.
 demonstrans, qua in re vita contemplatiua præstet Actiuæ: ac tandem concludit, vt contemplatiua sit præstantior, non tamen idcirco actiuam malam. Et BEDA libro 4. in Lucam ca. 12. in verba *Nolite timere pusillum grex,* ait: Pusillum gregē electorum, vel ob-

comparationem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis deuotionem nominat: quia videlicet Ecclesiam suam quantalibet numerositate iam dilatatam, tamen vsque ad finem mundi humilitate vult crescere, & ad promissum regnum humilitatis peruenire, &c.

SVPEREST monere, aliquando in diuina scriptura inueniri genitium, qui significat possessionem, & multos bonos subministrat conceptus, vt fecit Chrysostronus in opere imperfecto super Matthæum, in verba: *Accipe puerum, & matrem eius*, Ideo, inquit, non dicit, *accipe matrem & puerum eius*, sed *accipe puerum & matrem eius*, quia non propter illam matrem ille filius natus est, sed propter illum filium preparata mater. Possessor siquidem anteferendus semper est rei possessæ.

SIMILITER inuenitur & Darius quidam denotans commodum vel incommodum: Commodi est in verbis angeli apud B. Lucam apud Pastores dictis, *Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis saluator*. Hæc obseruatio est D. Bernardi in verba Isaia, *Factus est nobis Sapia à DBO*, nam ait. *Non dicit simpliciter, quia factus est sapientia, sed quia factus est nobis sapiens*.

Luc. 2.

sapientia. Incommodi datius est in illis
 verbis Genesios de nuditate Noe à Cham
 filio publicata: *Cum didicisset, ait scriptura, Gen. 9.*
qua fecerat ei filius minor. Sic enim loquitur *hom. 29.*
 B. Chrysostronus in illa verba. *Cognouit*
Noe, qua fecit SIBI. magnam & intolerabi-
lem rem discere voluit, fecit sibi. Et paulo post:
Vidisti, quomodo nihil temerè & fortuito in
diuina scriptura continetur. Qua fecerat sibi,
inquit.

De Exercitio Intellectus circa
 Verba.

C A P. III.

IN Verbis, primo considerandum est eo-
 rum significatū, propriū nē sit, an trans-
 latum, sicut supra ostendimus de verbo
 COLLIGENDI.

2. Obseruandus est **M O D U S**, vt facit
 S. Chrysostronus in verba Matthæi. *Dic,*
Et hi duo filij mei sedeant, vnus ad dexteram
tuam, & alius ad sinistram in regno tuo.
 Modo enim imperandi, inquit, **D I C**, de-
 clarabat ardens suum desiderium in hac
 petitione.

3. Potest notari & **T E M P V S**, vt in illo *Cap. 27.*
 loco Matthæi. *Si filius Dei est, descendat*

L 4 nuno

nunc de cruce. vbi cum videantur subiicere debuisse in futuro : Et credemus ei ; tamen subiecere in presentia , & CREDIMVS ei, vt declararent certo se conuertendos, si descenderet

4. ET tempus imperfectum : quod non solum significat operis imperfectionem, sed etiam actione successiua continua longiorem durationem , vt apparet in illo B.

Luc. 4. Luca. ET AGEBATVR à Spiritu in desertum ; significat enim eum non tantum coepisse moueri versus desertum , sed toto itinere à Spiritu impulsus donec ad desertum peruenisset. vt liquet & ex illa alia loquendi forma *Ductus est in desertum* At in actionibus successiuis interruptis , designat eiusdem rei iterationem , vt patet in voce usurpata à B. Matth. At illi magis CLAMABANT ; nam S. LVCAS bis repetitam dicit vocem.

Ioan. 19. CRUCIFIGE, crucifige & S. Ioannes : *Tolle, tolle*, id est. in crucem age. Similiter liquet in tentationibus dæmonis in deserto factis, quia enim fuerunt minimum tres, S. MARCVS dicit. ET TENTABATUR à Satana.

Matth. 1. 5. SOLET quoque scriptura loco futuri vti non solum presentia , vt in illo Ioannis. *Ioan. 3.* *Qui credit, non IUDICATUR* pro non iudicabitur

cabitur: sed etiam præterito, ut ibidem: *Qui non credit, iam iudicatus est*, pro, iudicabitur. Idque facit, ut tam certo sciamus futurum, quam si iam esset præsens.

Nonnunquam Verbum subministrat gratiam aliquam sententiam, si sit Actiuum, nam ex verbis B. Marci. *Statim Spiritus Expulit eum in desertum*, colligi potest, gratiam præuenientem à solo Deo, nulla nostra cooperatione, vel merito interueniente, proficisci. Nonnunquam etiam, si sit Passivum ut in dicto B. Lucæ. *ET AGEBA- TUR à Spiritu in desertum*. ex quo colligi potest gratia concomitans, vel adiuuans. Verbum enim *AGI* indicat eum fuisse impulsus, & ductus, qui autem ab alio deducitur, ducenti cooperatur sequendo, vim impellentis, ut accidit iis, qui viventorum impulsu, celerius progrediuntur.

Quandoque vim sententiæ auget Verbum, si sit Impersonale. Exempli causa. Christus dixit ad Saulum in Actis: *Ingrede civitatem, & DICETUR tibi, quid te oporteat facere*. Vbi sciendum est, eum à Christo missum ad Ananiam, quem in visione, ut ibidem dicitur, demonstravit. *Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem sibi manus*. Atque ideo videtur debuisse

debuisset scribi, D I C E T & non D I C E
T V R. non autem dixit, vt forte indicaret,
id quod dicturus foret, non suo, sed Christi
nomine dici. Quæ coniectura inde confir-
mari potest, quod Dominus noster etiam
ipsi Ananiæ apparuerit, reuelaueritque,
quid esset dicturus, quod etiam ilico fecit.
Nam accedens Paulum, *Saule, frater,* in-
quit, *Dominus IESVS misit me, qui apparuit*
tibi in via, qua veniebas, & videas, & implea-
ris Spiritu sancto.

*De Exercitio Intellectus circa voces
indeclinabiles.*

C A P. I V.

Q V A M V I S in Meditatione necesse non
sit anxie vim eiusmodi vocum scruta-
ri, tamen aspernanda non est, vt monet B.
B A S I L I V S in libro de Spiritu sancto qua-
si præpostera & inutilis hæc diligentia. Nec
vero, inquit, quoniam alicui videbuntur mi-
nuta, ob id derideri debent, & negligenda, im-
mo quia difficilis inuentu est Veritas, & ideo
nobis est inuestiganda. Addit autem hanc
pulchram similitudinem. Si quemadmo-
dum cætera artes, ita & pietatis acquisitio
paulatim minutis accessionibus augetur, nihil
est

est pratermittendum ijs, qui ad cognitionē instituuntur, & sicut, si quis prima elementa, & res minutas contemnat, quando ad perfectam veniet sapientiam. Certe maiorem eiusdem libri partem expēdit, ut demonstraret, quam varii conceptus ad fidem confirmandam ex diuinis literis hauriri queant, si verba sedulo ponderentur

S. BERNARDI elegans illa fertur sententia. *ADVERBIORVM remunerator est DEVS, & non Verborum.*

S. Hieronymus libr. 4. in Isaiam annotauit, vobis: *Eccē* plerumque significari rem magnam & obseruatione dignam, ut in illo dicto Isaiæ: *Eccē Virgo concipiet. nouum, inquit, debet esse, atque mirabile hoc.* &c. Ac S. Chrysost. hom. 37. in imperfecto dicit. *Et Eccē ostendens aduerbium est, non corporali aspectu, sed intellectuali. Opera virtutum eius aspiciat, non schema visionis eius.*

Idem hom. 15. in Genesim. postquam dixit in diuinis scriptis nullum verbum esse superuacuum, tractans sententiam illam: *AD A vero nō inuenebatur adiutor similis eius.* Cap. 2. ex coniunctione, *VERO*, colligit, Moysen voluisse indicare, quod discrimen inter mulierem & bestias esset futurū, licet illæ æquē ac mulier in adiutorium Adæ essent create.

Nam

Nam creatæ quidem erant ad auxilium illi præstandum in victu, vestitu, oneribus deferendis vel trahendis, & id genus aliis, sed non in multiplicatione generis humani, ratione cuius voluit Deus quoque mulierem esse rationis participem. Quid *Vult*, inquit, *hac brevis dictio, VERO?* quare apponit consensionem? an non sufficebat dicere, *Ada. non absq³ ratione, neq³ curiositatis gratia inquirendi talia nobis studium est, sed ut doceamus, eos neque distionem parvam, neq³ syllabam unam diuinis litteris contentam esse prætereundam. Non enim Verba tantum sunt, sed & Spiritus sancti Verba magnum in his thesaurum inuenire licet, etiam in una dictione.* Et subiungit. *aliud tamen quoddam adiutorium est multis numeris excellentius, quod à muliere Ada præstatur.*

T R A.